

**ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՓԱՍՏԱԲԱՆՆԵՐԻ ՊԱԼԱՏԻ ԽՈՐՀՐԴԻՆ ԱՌԵՆԹԵՐ
ԳԻՏԱՎԵՐԼՈՒԾԱԿԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԿԱՐԾԻՔ
(AMICUS CURIAE) № 07/16**

12.10.2016թ.

ք. Երևան

Հայաստանի Հանրապետության փաստաբանների պալատի (այսուհետ՝ Պալատ) խորհրդին առընթեր գիտավերլուծական կենտրոնը (այսուհետ՝ Կենտրոն),

քննարկելով Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի (ընդունվել է 05.12.2013թ., ուժի մեջ է մտել 07.01.2014թ., ՀՕ-139-Ն)¹ 176-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության համապատասխանության հարցը,

Պ Ա Ր Զ Ե Ց

Քաղաքացի Հայկ Մաշուրյանը (այսուհետ՝ Դիմող, ներկայացուցիչներ՝ Արտակ Զեյնայյան, Ռոբերտ Ռեկազյան) 20.06.2016թ. անհատական սահմանադրական դիմումով ՀՀ Սահմանադրական դատարանից խնդրել է որոշել Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի (ընդունվել է 05.12.2013թ., ուժի մեջ է մտել 07.01.2014թ., ՀՕ-139-Ն) 176-րդ հոդվածի 2-րդ մասի՝ ՀՀ Սահմանադրության 61-րդ, 63-րդ և 81-րդ հոդվածներին համապատասխանության հարցը:

ՀՀ Սահմանադրական դատարանը անհատական դիմումի ընդունելիության հարցի վերաբերյալ որոշմամբ դիմումն ընդունել է քննության և նիստը նշանակել 2016թ. հոկտեմբերի 18-ին:

Դիմողը գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատարանը, ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 2-րդ մասն իր նկատմամբ կիրառելով, սահմանափակել է Դիմողի՝ հակընդդեմ հայցով դատարան դիմելու իրավունքը: Ըստ Դիմողի՝ վիճարկվող դրույթը որևէ տարբերակում չի նախատեսում, սակայն պետք է ընդունել, որ կարող են լինել էականորեն տարբեր իրավիճակներ, որոնց դեպքում անհրաժեշտ է սահմանել այլ ընթացակարգ: Դիմողը պնդում է, որ քննարկվող գործի

¹Տե՛ս ՀՀՊՏ 2013.12.28/73(1013).1

ընթացքում ինքն ընդհանրապես հնարավորություն չի ունեցել իր դեմ հարուցված հայցի վերաբերյալ ներկայացնել հակընդրեմ հայց, քանի որ իր նկատմամբ հարուցված գործի վերաբերյալ տեղեկացել է միայն վարչական դատարանի վերջնական դատական ակտը ստանալուց հետո: Այլ հարց է, որ Դիմողը տեղեկացված լիներ, որ իր դեմ հայց է հարուցված և նա օբյեկտիվորեն հնարավորություն ունենար հանդես գալ հակընդրեմ հայցով: Սակայն էապես տարբեր իրավիճակներում գտնվող հանգամանքներում, ըստ Դիմողի, օրենսդիրը սահմանել է նոյն ընթացակարգը:

Դիմողի կարծիքով՝ վիճարկվող դրույթի անհստակ, ոչ որոշակի լինելը՝ «օրենքի որակին» ներկայացվող պահանջները չբավարարելը, հակասում է ՀՀ Սահմանադրության 1-ին հոդվածին: Դիմողը գտնում է, որ վեճի առարկա հանդիսացող վարչադատավարական դրույթն ընդհանրական է և չի նախատեսում ողջամիտ բացառություններ՝ տարածվելով էապես իրարից տարբերվող հանգամանքների վրա, որով խախտվում են անձանց՝ արդյունավետ դատական պաշտպանության և արդարադատության մատչելիության սահմանադրական իրավունքները և իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքը:

Վերլուծելով անձի դատական պաշտպանության իրավունքի բովանդակությունը և մեջբերելով ՀՀ սահմանադրական դատարանի որոշումներում արտահայտված իրավական դիրքորոշումները, ինչպես նաև մի շարք միջազգային փաստաթղթերի համապատասխան կարգավորումները՝ Դիմողը գտնում է, որ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 2-րդ մասը հակասում է ՀՀ սահմանադրությանը անքանով՝ սահմանափակելով դատարան դիմելու անձի իրավունքը:

Ուստի, Դիմոդը խնդրել է՝

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 2-րդ մասը ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 61-րդ, 63-րդ և 81-րդ հոդվածներին հակասող և անվավեր, կամ

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 2-րդ մասը ճանաչել Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրության 1-ին և 3-րդ հոդվածներին հակասող և անվավեր, կամ

բացահայտել վիճարկվող դրույթի սահմանադրական բովանդակությունը:

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ՀԻՄՆԱՎՈՐՈՒՄՆԵՐ

Դատական պաշտպանության, արդար դատաքննության իրավունքի և արդարադատության մատչելիության, ինչպես նաև իրավական որոշակիության սահմանադրական սկզբունքների բովանդակությունը ՀՀ սահմանադրական դատարանի և Եվրոպական դատարանի դատական պրակտիկային համապատասխան

մի շարք գործերով արդեն իսկ բացահայտվել է Կենտրոնի կողմից նախկինում տրված եզրակացություններով:

ՀՀ գործող Սահմանադրությամբ անձի՝ դատական պաշտպանության իրավունքն ամրագրող սահմանադրահրավական նորմերի բովանդակությունը հետևյալն է.

Հոդված 61. Դադարական պաշտպանության իրավունքը և մարդու իրավունքների պաշտպանության միջազգային մարմիններ դիմելու իրավունքը

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի իր իրավունքների և ազարտությունների արդյունավետ դադարական պաշտպանության իրավունք:

...

Հոդված 63. Արդար դադարքնության իրավունքը

1. Յուրաքանչյուր ոք ունի անկախ և անաչառ դադարանի կողմից իր գործի արդարացի, հրապարակային և ողջամիտ ժամկետում քննության իրավունք:

...

ՀՀ սահմանադրության՝ Դիմողի կողմից մեջբերված 81-րդ հոդվածը սահմանում է.

Հոդված 81. Հիմնական իրավունքներն ու ազարտությունները և միջազգային իրավական պրակտիկան

1. Հիմնական իրավունքների և ազարտությունների վերաբերյալ Սահմանադրությունում ամրագրված դրույթները մեկնաբանելիս հաշվի է առնվուած Հայաստանի Հանրապետության վավերացրած՝ մարդու իրավունքների վերաբերյալ միջազգային պայմանագրերի հիման վրա գործող մարմինների պրակտիկան:

2. Հիմնական իրավունքների և ազարտությունների սահմանափակումները չեն կարող գերազանցել Հայաստանի Հանրապետության միջազգային պայմանագրերով սահմանված սահմանափակումները:

Նշված սահմանադրահրավական նորմերը համանման բովանդակությամբ սահմանված էին մինչև 2015թ. դեկտեմբերի 6-ի հանրաքվեով ընդունված սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներում, որոնց վերաբերյալ ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր դիրքորոշումն է արտահայտել 2006թ. հոկտեմբերի 18-ի ՍԴՈ-652, 2006թ. նոյեմբերի 16-ի ՍԴՈ-665, 2007թ. ապրիլի 9-ի ՍԴՈ-690 և մի շարք այլ որոշումներում:

ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր 2006թ. հոկտեմբերի 18-ի ՍԴՈ-652, 2006թ. նոյեմբերի 16-ի ՍԴՈ-665, 2007թ. ապրիլի 9-ի ՍԴՈ-690 և մի շարք այլ որոշումներով բազմիցս անդրադառնալով արդարադատության մատչելիության և արդյունավետության խնդիրներին, առաջնորդվելով ՀՀ Սահմանադրության 1, 3, 14, 18,

19, 42, 43 և այլ հոդվածներով, «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» Եվրոպական կոնվենցիայի, միջազգային իրավական այլ փաստաթղթերում ամրագրված հիմնադրություններով, վկայակոչելով նաև ժողովրդավարության զարգացման միջազգային փորձն ու Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի նախադեպային պրակտիկան, կարևորել է անձի իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունը երաշխավորելու համար նորմատիվ իրավական բավարար նախադրյալների ստեղծումն ու զարգացումը՝ հատկապես միջազգային այն պարտավորությունների շրջանակներում, որպիսիք Հայաստանի Հանրապետությունն ստանձնել է Եվրոպայի խորհրդի առջև: Միաժամանակ, կարևորվել է այդ պարտավորություններից բխող ներպետական հայեցողական որոշակի ազատությունն արդարադատության մատչելիության և, հատկապես՝ դատական բողոքարկման իրավունքի օրենսդրական սահմանափակումների հարցում:

Դատական պաշտպանության իրավունքն իր ամրագրումն է գտել մի շարք միջազգային իրավական փաստաթղթերում, այդ թվում «Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին» 1950թ. Եվրոպական կոնվենցիայում և Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանի դատական նախադեպերում: Այս իրավունքի հիմնական բովանդակությունը հանգում է անձի իրավունքների և ազատությունների պաշտպանության համար դատարան դիմելու իրավունքի երաշխավորմանը և պետության կողմից այդ իրավունքի իրացման համար արդյունավետ միջոցների և պայմանների ստեղծման պարտականությանը:

Անձի իրավունքների ապահովման ու պաշտպանության տեսանկյունից Սահմանադրության 18-րդ հոդվածի նպատակն իրավունքների խախտումների մասին անձի պնդումների դատական քննության և այդպիսի խախտումների հետևանքները վերացնելու իրավունքի երաշխավորումն է: Այդ իրավունքը սահմանափակման ենթակա չէ, և արդար դատավարության իրավունքը ցանկացած ժողովրդավարական հասարակության հիմնական հատկանիշներից մեկն է¹:

Անձի դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքից ածանցվում է պետության պողիտիվ պարտականությունը՝ ապահովել այն թե՝ նորմաստեղծ, թե՝ իրավակիրառման գործունեություն իրականացնելիս: Դա ենթադրում է, մի դեպքում, օրենսդրի պարտականությունը՝ լիարժեք դատական պաշտպանության հնարավորություն և մեխանիզմներ ամրագրել օրենքներում, մյուս կողմից, իրավակիրառողի պարտականությունը՝ առանց բացառությունների քննարկման ընդունել անձանց՝ օրինական կարգով իրենց ուղղված դիմումները, որոնցով նրանք հայցում են իրավական պաշտպանություն իրենց իրավունքների ենթադրյալ խախտումներից:²

¹ << սահմանադրական դատարան, 2007թ. հունվարի 16, ՍԴՈ-673, 8-րդ կետ:

² << սահմանադրական դատարան, 2007թ. նոյեմբերի 7, ՍԴՈ-719, 6-րդ կետ:

«Սահմանադրության՝ դատական պաշտպանության իրավունքն ամրագրող 18-րդ հոդվածը ՀՀ սահմանադրական դատարանի դատական պրակտիկայում, որպես կանոն, վկայակոչվում է 19-րդ հոդվածի հետ սերտ միասնության մեջ՝ որպես իրենից մեկ միասնական իրավական երևույթ ներկայացնող: Դա մասնավորապես վերաբերում է **արդարադատության մատչելիության իրավունքին**՝ որպես արդար դատաքննության իրավունքի տարրի, որի սահմանադրական ամրագրումը դիտարկվում է 18-րդ և 19-րդ հոդվածներում՝ միաժամանակ՝ միասնաբար՝ չկոնկրետացնելով՝ դրա սահմանադրական-տեքստային հիմքը¹:

«Սահմանադրության 19-րդ հոդվածում ամրագրված արդարադատության մատչելիության իրավունքի՝ որպես արդար դատաքննության իրավունքի տարրի հիմնարար սահմանադրական երաշխիքներն են՝ ա) դատական քննության հավասարություն և արդարացիություն, թ) անկախ և անկողմնակալ դատարան, զ) դատական քննության ողջամիտ ժամկետ և դ) իրապարակայնություն:

Արդար դատաքննության իրավունքի և արդարադատության մատչելիության վերաբերյալ Մարդու իրավունքների Եվրոպական դատարանն արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը. «Դատաքննության իրավունքը, որի մասնավոր տարր է հանդիսանում մատչելիության իրավունքը, չի հանդիսանում բացարձակ իրավունք և կարող է ենթարկվել որոշակի սահմանափակումների, հատկապես, բողոքի ընդունելիության պայմանների առնչությամբ, քանի որ այն իր էությամբ պահանջում է պետության կողմից կարգավորում, որը կարող է փոփոխվել՝ կախված ժամանակից և տեղից, ինչպես հասարակության, այնպես էլ կոնկրետ անձանց պահանջմունքներին և միջոցներին համապատասխան: Պետություններն այս առնչությամբ օգտվում են հայեցողության ազատությունից: Այնուամենայնիվ, դատարանի մատչելիության իրավունքը չի կարող սահմանափակվել այնպես և այն սահմաններով, որ վնասի նրա էությունը, և դրանք համապատասխանում են Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածի 1-ին կետին, եթե ունեն օրինական նպատակ և կիրառված միջոցների և դրված նպատակի միջև գոյություն ունի արդար հավասարակշռություն»²:

Եվրոպական դատարանը միաժամանակ գտնում է. «Բողոք ներկայացնելու համար սահմանված ժամկետների կարգավորումը, անկասկած, նպատակ ունի ապահովել արդարադատության պատշաճ իրականացումը, հատկապես իրավական

¹ «Սահմանադրության մեկնաբանություններ», Գ. Հարությունյանի, Ա. Վաղարշյանի ընդհանուր իմբագրությամբ, Երևան, 2010, էջեր 222-223:

² Golder v. United Kingdom, 21 feb. 1975, Fayed v. United Kingdom, 25 aug. 1994, Ashingdane v. United Kingdom, 28 may 1985, Garcia Manibardo v. Spain (15 feb. 2000), 29.06.2000, Bellet v. France, 20 nov. 1995, Philis v. Greece, 27 aug. 1991, Tolstoy Miloslavsky v. United Kingdom, 23 jun. 1995:

որոշակիության սկզբունքը: Շահագրգոված անձինք պետք է հաշվի առնեն, որ այդ կանոնները պետք է կիրառվեն»¹:

Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանն իր մի շարք վճիռներում առանձնահատուկ կարևորել է, որ պետությունները պարտավոր են իրենց ներպետական օրենսդրությամբ **անհրաժեշտ իրավական նախադրյալներ ստեղծել** անձի իրավունքների արդյունավետ պաշտպանությունը երաշխավորելու համար:

Այսպիսով, 2015 թվականի փոփոխություններով << Սահմանադրության 61-րդ և 63-րդ հոդվածներով ամրագրված (2005թ. փոփոխություններով << Սահմանադրության 18-րդ և 19-րդ հոդվածներ) դատական պաշտպանության իրավունքի և արդար դատաքննության էությունը անձի իրավունքների և ազատության պաշտպանության համար դատարան դիմելու, այդ թվում՝ դատական ակտի բողոքարկման իրավունքի սահմանումն է և այդ իրավունքի պատշաճ իրականացման համար պետության կողմից գործուն մեխանիզմների և մատչելի պայմանների ստեղծումն ու երաշխավորումը:

Ըստ Եվրոպական դատարանի դատական պրակտիկայի՝ դատաքննության և դրա մասնավոր տարրը հանդիսացող մատչելիության իրավունքը «բացարձակ իրավունք» չէ և կարող է ենթարկվել որոշակի սահմանափակումների, հատկապես, հայցի (բողոքի կամ դիմումի) ընդունելիության պայմանների առնչությամբ: Սակայն անձի դատական քննության իրավունքի մատչելիությունը և իրավունքների պաշտպանության միջոցների արդյունավետությունն ապահովելու համար պետությունը կաշկանդված է պատշաճ պայմաններ և մեխանիզմներ մշակելու և երաշխավորելու պարտականությամբ:

<< սահմանադրական դատարանի դիրքորոշմամբ՝ «իրեն ուղղված դիմումների հանդեպ դատարանի կողմից անգործություն ցուցաբերելը, ըստ էության, խաթարում է դատական պաշտպանության իրավունքի էությունը: Նման մոտեցումն անհնարին է դարձնում արդարադատությունը, այն դառնում է անձանց համար ոչ մատչելի: Նման իրավիճակն անհամատեղելի է իրավական պետության սահմանադրահրավական սկզբունքների հետ:

Դատարանի՝ արդարադատության գործառույթ իրականացնելու միակ հիմքը օրենքով սահմանված կարգով իրեն ուղղված դատական պաշտպանության պահանջ պարունակող դիմումների քննությունն է: Առաջին ատյանի դատարանը որևէ հայեցողություն չունի օրենքին համապատասխանող դիմումին ընթացք տալու կամ չտալու հարցում այն պետք է ընդունվի վարույթ և քննվի անվերապահորեն և առանց որևէ բացառության: Օրենքին չհամապատասխանող դիմումները վարույթ չեն ընդունվում, սակայն, եթե դրանք ժամանակին շտկվում են, ապա կարող են վերստին ներկայացվել: Այլ է իրավիճակը վերադաս դատական ատյաններում, որոնցում դիմումի

¹ Perez de Rada Cavanilles v. Spain, 28 oct. 1998, Societe anonyme "Sotiris et Nikos Kouras ATTEE" v. Greece (16 nov. 2000), 16 feb. 2001:

թույլատրելիության պահանջները կարող են ավելի խիստ լինել: Սակայն այս ատյաններում ևս ռիմումների ընդունումը դատարանի վարույթ չի կարող իրականացվել կամայականորեն:

Օրենսդիր մարմնի խնդիրն է ազգային դատավարական իրավունքում ամրագրելու անգործության հաղթահարման արդյունավետ մեխանիզմներ: Հարցը վերաբերում է դատական պաշտպանության արդյունավետ միջոցների երաշխավորմանը՝ իենց անգործության դեմ գործուն իրավական երաշխիքներ ձեռնարկելու եղանակով, ապահովելու և երաշխավորելու մարդու արդյունավետ դատական պաշտպանության սահմանադրական իրավունքը»¹:

«Համար 2007թ. ապրիլի 9-ի ՍԴՈ-690 որոշման մեջ մասնավորապես արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը.

«Սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ սահմանադրահիրավական վերոհիշյալ նորմերի ընդհանուր բովանդակությունից հետևում է.

...գ) ընթացիկ օրենսդրության խնդիրն է նյութական և ընթացակարգային նորմերի միջոցով սահմանել ու մանրամասնել ինչպես ՀՀ վճռաբեկ դատարանի սահմանադրական կարգավիճակից բխող, այնպես էլ ընդհանուր իրավասության և մասնագիտացված ստորադաս դատարանների լիազորությունների շրջանակը, իրականացման կարգն ու պայմանները...» (ընդգծումը մերն է՝ Գ.Կ.):

Կամ, «Համար 2008թ. օգոստոսի 15-ի ՍԴՈ-765 որոշմամբ արձանագրել է.

«Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի՝ հստակ ձևավորված նախադեպային իրավունքի համաձայն՝ Մարդու իրավունքների և հիմնարար ազատությունների պաշտպանության մասին կոնվենցիան Պայմանավորվող պետություններին չի պարտադրում ստեղծել վերաքննիչ կամ վճռաբեկ դատարաններ, այնուամենայնիվ, եթե ստեղծվել է, պետք է ապահովվի, որ շահագրգիռ անձինք այդ դատարաններում ևս օգտվեն Կոնվենցիայի 6-րդ հոդվածով նախատեսված՝ արդար դատաքննության հիմնարար երաշխիքներից, այդ թվում՝ նաև քաղաքացիական իրավունքների և պարտականությունների կապակցությամբ դատարանի մատչելիությունը»:

Իսկ 15.07.2011թ. թիվ ՍԴՈ-984 որոշմամբ «Համար 2007թ. նոյեմբերի 7, ՍԴՈ-719, 6-րդ կետ:

¹ «Համար 2007թ. դատարան, 2007թ. նոյեմբերի 7, ՍԴՈ-719, 6-րդ կետ:

գոյություն ունեցած վիճակը (restitutio in integrum): Այն դեպքում, երբ անձի սահմանադրական իրավունքը խախտվել է օրինական ուժի մեջ մտած դատական ակտով, այդ իրավունքի վերականգնման նպատակով մինչև իրավախախորումը գոյություն ունեցած վիճակի վերականգնումը ենթադրում է այնպիսի վիճակի ստեղծում, որը գոյություն է ունեցել տվյալ դատական ակտի բացակայության պայմաններում...»:

Ինչ վերաբերում է իրավական որոշակիության սկզբունքին, ապա այն հանդիսանում է պետական իշխանության նկատմամբ վստահության և իրավական պետության սկզբունքների կարևոր բաղադրատարերից մեկը: Այս կապակցությամբ հարկ է նշել, որ << սահմանադրական դատարանն իր պրակտիկայում բազմից անդրադարձել է լեգիտիմ ակնկալիքների հանդեպ հարգանքի սկզբունքին:»¹

«Իրավական որոշակիության, իրավական անվտանգության և օրինական ակնկալիքների իրավունքի պաշտպանության սկզբունքները հանդիսանում են իրավական պետության ու իրավունքի գերակայության երաշխավորման անբաժանելի տարրերը: Սահմանադրական դատարանը 2006թ. ապրիլի 18-ի ՍԴՈ-630 որոշման մեջ, մասնավորապես, արձանագրել է, որ «...օրենքը պետք է համապատասխանի նաև Մարդու իրավունքների եվրոպական դատարանի մի շարք վճիռներում արտահայտված այն իրավական դիրքորոշմանը, համաձայն որի՝ որևէ իրավական նորմ չի կարող համարվել «օրենք», եթե այն չի համապատասխանում իրավական որոշակիության (res judicata) սկզբունքին, այսինքն՝ ձևակերպված չէ բավարար աստիճանի հստակությամբ, որը թույլ տա բաղաքացուն դրա հետ համատեղելու իր վարքագիծը»: Առավել ևս իրավունքի գերակայության սկզբունքի որդեգրման շրջանակներում օրենքում ամրագրված իրավակարգավիրումները պետք է անձի համար կանխատեսելի դարձնեն իր իրավաչափ սպասելիքները:

Բացի դրանից, իրավական որոշակիության սկզբունքը, լինելով իրավական պետության հիմնարար սկզբունքներից մեկը, ենթադրում է նաև, որ իրավահարաբերությունների բոլոր սուբյեկտների, այդ թվում՝ իշխանության կրողի գործողությունները պետք է լինեն կանխատեսելի ու իրավաչափի»:²

* * *

Սույն սահմանադրահրավական վեճի շրջանակներում վիճարկվող վարչադատավարական նորմի բովանակությունը հետևյալն է.

Հոդված 176. Գործի նոր քննության կարգը

¹ Տե՛ս, օրինակ, << սահմանադրական դատարանի 04.05.2010 թիվ ՍԴՈ-881, 09.09.2008 թիվ ՍԴՈ-758 որոշումները:

² << սահմանադրական դատարանի 02.04.2014թ. թիվ ՍԴՈ-1142 որոշումը:

1. Գործի նոր քննությունը վարչական կամ վերաքննիչ դատարանում հրականացվում է համապատասխանաբար վարչական կամ վերաքննիչ դատարանում գործերի քննության համար սույն օրենսգրքով սահմանված կանոններով:

2. Գործի նոր քննության ժամանակ չեն կարող փոխվել հայցի հիմքը, առարկան կամ հայցային պահանջների չափը, չի կարող ներկայացվել հակընդդեմ հայց:

ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 176-րդ հոդվածը ներառված է օրենսգրքի՝ 3-րդ բաժնի «Գործերի նոր քննությունը» վերտառությամբ 24-րդ գլխում: Նշված գլուխը կարգավորում է վերադաս դատարանի կողմից ստորադաս դատարանի գործն ըստ էության լուծող դատական ակտը բեկանելու և գործը նոր քննության ուղարկելու դեպքում գործի նոր քննության առանձնահատկությունները:

Այսպիսով, գործի նոր քննության ժամանակ հայցի հիմքը, առարկան կամ հայցային պահանջների չափը փոխելու, ինչպես նաև հակընդդեմ հայց ներկայացնելու արգելքը (սահմանափակումը) օրենսդիրը դիտել է որպես գործի նոր քննության առանձնահատկություններից մեկը: Պետությունն այդպիսով կանոնակարգել է գործի նոր քննության ժամանակ դատական պաշտպանության և արդարադատության մատչելիության իրավունքի իրացման ընթացակարգային առանձնահատկությունները, միաժամանակ որոշակի սահմանափակումներ է նախատեսել անծի քննարկվող սահմանադրական իրավունքի իրացման առնչությամբ:

Գտնում ենք, որ վարչական դատավարությունում գործի քննության ժամանակ հակընդդեմ հայց ներկայացնելու անծի իրավունքի սահմանափակումը պայմանավորված է դատարանի՝ ողջամիտ ժամկետում գործի քննության պարտականությամբ, որպեսզի խնայվեն դատավարական ժամկետներն ու ռեսուրսները, գործը նոր քննության ուղարկելիս դատարանը չճանրաբեռնվի հակընդդեմ հայցը վարույթ ընդունելու և քննելու պարտականությամբ այն դեպքում, եթե այդ նույն հայցը կարող էր դատարան ներակայացվել գործի սկզբնական (առաջին) քննության ժամանակ: Այլ կերպ ասած՝ գործի նոր քննության ժամանակ հակընդդեմ հայց ներկայացնելու արգելքի սահմանումով օրենսդիրը նպատակ ունի դատավարության կողմերին հորդորել գտնվելու առավել բարեխիղճ, որպեսզի գործի սկզբնական քննության ժամանակ հակընդդեմ հայց ներկայացնելու հիմքերի առկայության դեպքում օգտվեն այդպիսին դատարանին ներկայացնելու հնարավորությունից, հակառակ դեպքում կզրկվեն գործը նոր քննության ուղարկելու պարագայում հակընդդեմ հայց ներկայացնելու իրավունքից: Դրանով իսկ օրենսդիրը հավասարակշռել է նաև սկզբանական հայցով հայցվորի և հակընդդեմ հայցով պատասխանողի՝ ողջամիտ ժամկետում արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքի իրացումը: Միաժամանակ, սահմանափակելով գործի նոր քննության ժամանակ հակընդդեմ հայց հարուցելու հնարավորությունը՝ օրենսդիրը չի բացառել այդ դեպքում առանձին հայցով դատարան դիմելու հայցվորի իրավունքը:

Ակնհայտ է, որ այսպիսի իրավակարգավորումը արդյունավետ կարող է լինել միայն այն դեպքում, եթե դատավարության մասնակիցները սկզբնական (առաջին) դատական նիստի վայրի և ժամանակի մասին պատշաճ ծանուցված են, և հետևաբար, տեղյակ են դատավարության ընթացքում հակընդդեմ հայց ներկայացնելու իրենց իրավունքի, իսկ չներակացնելու դեպքում՝ գործի նոր քննության ժամանակ այդպիսին ներկայացնելու իրավունքի սահմանափակման մասին: Հակառակ պարագայում, հատկապես եթե ստորադաս դատարանի դատական ակտը բեկանվել է այն հիմքով, որ գործով վճիռ է կայացվել դատական նիստի ժամանակի և վայրի մասին պատշաճ չծանուցված անձի իրավունքների և շահերի վերաբերյալ, գործի նոր քննության ժամանակ հակընդդեմ հայց ներկայացնելու իրավունքի սահմանափակման վերը քննարկված նպատակը իմաստագրկվում է, միաժամանակ՝ սահմանափակելով գործի նոր քննությանը մասնակցող անձի արդյունավետ դատական պաշտպանության և արդարադատության մատչելիության իրավունքը: Օրենսդիրը, մի դեպքում պաշտպանելով դատական նիստին պատշաճ կարգով մասնակից չդարձված անձի իրավունքը վերադասության կարգով բողոքարկելու դատական ակտը և այն դիտելով որպես դատավարական կարգի էական խախտում (դատական ակտի բեկանման հիմք)¹ մյուս կողմից լիարժեքորեն չի սահմանել այդ անձի արդյունավետ դատական պաշտպանության իրավունքի ու արդարադատության մատչելիությունը երաշխավորող պայմաններ: Այդ դեպքում անձն ստիպված է լինելու առանձին նոր հայց ներկայացնելու դատարան և նախաձեռնելու նոր դատավարական գործընթաց այն դեպքում, երբ ինքը պատշաճ չի ծանուցվել առաջին դատական գործընթացի մասին և չի իրացրել իր դատական պաշտպանության իրավունքը և որը կարող էր իրացնել գոնե գործի նոր քննության ժամանակ, ինչը փաստորեն գործող իրավակարգավորուման պայմաններում հնարավոր չէ: Այսպիսի իրավակարգավորումը լավագույնը չէ և արդարադատության արդյունավետության և մատչելիության տեսանկյունից, մեր կարծիքով, վիճահարուց է:

Այսպիսով, կարծում ենք, խնդրո առարկայի առնչությամբ անձի դատական քննության իրավունքի մատչելիությունը և իրավունքների պաշտպանության միջոցների արդյունավետությունն ապահովելու ուղղությամբ **պատշաճ պայմաններ և մեխանիզմներ մշակելու և երաշխավորելու պետության պողիտիվ պարտականությունը բավարար կատարված համարել չի կարելի:** Մասնավորապես, մի կողմից, վարչական դատավարության օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 2-րդ մասով առանց բացառությունների հակընդդեմ հայց ներկայացնելու կողմի իրավունքը սահմանափակելը, մյուս կողմից՝ այդ սահմանափակումից բացառություններ չնախատեսելը, իբրև իրավակարգավորման բաց, վիճահարուց է:

Օրենսդրական բացի սահմանադրականության կապակցությամբ ՀՀ սահմանադրական դատարանն իր 14.09.2010թ. թիվ ՍԴՈ-914 որոշման մեջ արտահայտել է հետևյալ իրավական դիրքորոշումը.

«7. Օրենսդրական բացի սահմանադրականության հարց քննելիս սահմանադրական դատարանի խնդիրն է պարզել, թե տվյալ օրենսդրական բացը հանդիսանում է իրավակարգավորման թերությունը, թե՛ իրավաստեղծ մարմինը նման իրավակարգավորում սահմանելիս հաշվի է առել օրենսդրության մեջ համապատասխան իրավական երաշխիքների առկայությունը և ակնկալել այդ իրավական երաշխիքների հիման վրա համապատասխան իրավակիրառական պրակտիկայի ձևավորումը:

Սահմանադրական դատարանն իր՝ 2010թ. փետրվարի 5-ի ՍԴՈ-864 որոշման մեջ, անդրադառնալով իրավունքի բացի հաղթահարման գործում սահմանադրական դատարանի և օրենսդիր մարմնի իրավասությունների հարաբերակցությանը, նշել է «Իրավունքի բացը հաղթահարելու հարցում օրենսդիր մարմնի և սահմանադրական դատարանի իրավասությունները դիտարկելով իշխանությունների տարանջատման սկզբունքի համատեքստում սահմանադրական դատարանը հարկ է համարում արձանագրել, որ բոլոր դեպքերում, երբ իրավունքի բացը պայմանավորված է իրավակարգավորման ոլորտում գտնվող կոնկրետ հանգամանքների առնչությամբ նորմատիվ պատվիրանի բացակայությամբ, ապա նման բացի հաղթահարումն օրենսդիր մարմնի իրավասության շրջանակներում է: Սահմանադրական դատարանը գործի քննության շրջանակներում անդրադառնում է օրենքի այս կամ այն բացի սահմանադրականությանը, եթե վիճարկվող նորմի բովանդակությամբ պայմանավորված իրավական անորոշությունն իրավակիրառական պրակտիկայում հանգեցնում է տվյալ նորմի այնպիսի մեկնաբանությանն ու կիրառմանը, որը խախտում է կամ կարող է խախտել կոնկրետ սահմանադրական իրավունք»:

Զարգացնելով իր վերոհիշյալ իրավական դիրքորոշումները՝ սահմանադրական դատարանը գտնում է, որ օրենսդրական բացը կարող է հանդիսանալ սահմանադրական դատարանի քննության առարկա միայն այն դեպքում, եթե օրենսդրության մեջ առկա չեն այդ բացը լրացնելու այլ իրավական երաշխիքներ կամ օրենսդրության մեջ համապատասխան իրավական երաշխիքների առկայության պարագայում ձևավորված է հակասական իրավակիրառական պրակտիկա, կամ եթե առկա օրենսդրական բացը չի ապահովում այս կամ այն իրավունքի իրացման հնարավորությունը: Հակառակ պարագայում, իրավակարգավորման բացի սահմանադրականության հարցը ենթակա չէ սահմանադրական դատարանի քննությանը:

Սույն սահմանադրական վեճի առարկա հանդիսացող վարչադատավարական նորմը, արգելափակելով անձի դատական պաշտպանության իրավունքը գործի նոր քննության ժամանակ, չի ապահովում անձի դատական պաշտպանության և

արդարադատության մատչելիության սահմանադրական իրավունքի իրացումը: Ուստի, այս պարագայում, կարծում ենք, իրավակարգավորման բացի սահմանադրականության հարցը ենթակա է սահմանադրական դատարանի քննությանը:

Ելնելով վերոգրյալից, կարծում ենք՝ ՀՀ վարչական դատավարության օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 2-րդ մասը ՀՀ Սահմանադրության 1-ին, 3-րդ 61-րդ և 63-րդ հոդվածներին համապատասխանության տեսանկյունից խնդրահարուց է:

Ամփոփելով վերոգրյալը՝ Կենտրոնը գտնում է.

- Հայաստանի Հանրապետության վարչական դատավարության օրենսգրքի 176-րդ հոդվածի 2-րդ մասը չի համապատասխանում Հայաստանի Հանրապետության Սահմանադրությանը:

Կենտրոնի համակարգող՝

Լյուդվիկ Շավլյան